

IVÆRKSÆTTERNE

© 2018 Kolding Stadsarkiv

1. udgave, 1. oplag

Forfatter: Helle Juhl

Trykkeri: AKAPRINT A/S

Printed in Denmark

Grafisk design: Kamilla Asmussen - I made this*

Skrifttype: FF DIN

Papir: Munken Print Cream 15, 115 g/m²

ISBN: 978-87-88966-36-7

ARKIV
Kolding Stadsarkiv

HELLE JUHL IVÆRKSÆTTERNE

DA KOLDING BLEV MODERNE

Tak til

Jubilæumsfonden af 12.08.1973

Lisbeth Petersens Fond

VI FEJRER SLOT OG BY

www.kolding750.dk

AKSEL OLSEN

(1887-1982)

Koldings grønne søn

Hvis nogen har sat et grønt aftryk på Kolding, er det plantemanden Aksel Olsen. Hans navn blev gennem det meste af det 20. århundrede forbundet med en usædvanlig indsats for have dyrkningen, der gjorde Kolding kendt som gartnerby langt ud over landets grænser. Uden akademisk baggrund kastede han sig over videnskabelige planteforsøg i planteskolen på Christian 4 Vej og introducerede fjerne, eksotiske planter for små som store haveelskere, ligesom han spillede en vigtig rolle for Koldings grønne byudvikling. Privat udfoldede Aksel Olsen sig kunstnerisk og dyrkede desuden i årelange brevvekslinger med venner, kolleger og kunder en åndelig og humanistisk søgen næret af de verdenskrige, han og hans generation gennemlevede. Sidst men ikke mindst skabte han en af Koldings mest besøgte turistattraktioner, Geografisk Have, der i år fylder hundrede år. Ved hans død i 1982 mistede Kolding sin grønne søn nummer et.

Geografisk Have 1975.

Der er næppe mange af de 75.000 årligt besøgende i Geografisk Have, der forestiller sig, at den 14 hektar store park med planter fra hele verden oprindeligt var en planteskole, og sikkert færre, som kan sætte navn på grundlæggeren. Han hed Aksel Olsen og levede på nær nogle få ungdomsår hele sit liv i Kolding, men blev internationalt kendt for sin store planteviden, som han formidlede til et bredt publikum af haveelskere. Kundekredsen spændte fra kolonihaveejere til kongehuset, og over alt i landet finder man haver, parker og anlæg med hans aftryk. Lokalt har han som medlem af Koldings første byplanskommission haft indflydelse på byens fysiske udformning og sikret borgerne grønne åndehuller.

At Aksel Olsen havde usædvanligt grønne fingre, er Geografisk Have i sig selv et bevis på, men at han også besad kunstneriske og filosofiske evner, skulle man tættere på for at få indblik i. Hvor han udadtil først og fremmest fremstod som plantemand, var han blandt familie, venner og kolleger også kendt som et særdeles vidende, tænkende og kunstnerisk menneske. Han kunne skrive og tegne som få og med en poetisk åre, der i 1934 sprang i fuldt flor i den botaniske rejseguide *Op ad Chinas blaa Flod paa Plantejagt*. Den er skrevet, som havde han selv været på plantejagt i det store rige, men byggede på skrivebordsresearch og input fra hans store netværk af botanikere, plantesamlere og missionærer med Kina-erfaringer.

Tegning af Aksel Olsen.

Missionærerne kendte han fra den grundtvigianske bevægelse. Aksel Olsen var livet igennem et dybt troende menneske, der udvekslede lange breve med trosfæller og andre religiøst interesserede om kristentro og humanisme. Ved læsning af disse breve fremstår han som en, der lige så godt kunne være blevet teolog. Eller filosof, for Aksel Olsen var også velbevandret i idéhistorie. I stedet valgte han at gå i gartner-sporet af sin far, og det i en grad, så han blev optaget som korresponderende medlem af både det danske og norske have-selskab. Han opnåede således høj offentlig anerkendelse i sit ydre virke, mens hans rige indre virke forblev mere ukendt.

Denne side af Aksel Olsen fortjener dog også at blive fortalt, så meget desto mere som han tilhørte generationen, der gennemlevede to verdenskrige. I lighed med mange af sine samtidige udløste Første Verdenskrig i den unge Aksel en livslang søgen efter meningen med livet. Hos mange medførte skyttegravens blodbad og millioner af døde og forkrøblede unge mænd et tab af troen som 'den store fortælling', men ikke for Aksel Olsen, der i stedet søgte dybere ind i troen.

Også konkret greb det 20. århundredes krige ind i Aksel Olsens tilværelse og bidrog til at forme ham og det livsværk, der i Dansk Biografisk Leksikon karakteriseres som "en lykkelig blanding af planteskole, forsøgshave, studiehøve, botanisk have og lærersted". Man kunne også tilføje: Et sted, hvor respekten for alt levende i fysisk og metafysisk forstand havde forrang. Aksel Olsen forenede det traditionelle og praktiske med det innovative og åndelige i en livslang identitetsudvikling som henholdsvis fortsætter, fornyer og forkynder. Det sidste i bredeste forstand.

Født til planteliv

Aksel Olsen blev født til et planteliv. Han kom nemlig til verden den 6. august 1887 i Kolding Planteskole, der lå ved Ejlersvej på den anden side af Slotssøen og dermed i Kolding Landsogn. Året før havde forældrene, Thomas og Dorthea (Thea) Kirstine Olsen, overtaget forpagtningen af planteskolen fra en Johan Raffn, der havde dyrket skovplanter der. Han var gået fallit, fordi oldenborrelarver åd rødderne på planterne. Oldenborrer var dengang et stort problem, som man forsøgte at komme til livs ved at indsamle og skolde oldenborrelarverne. I store oldenborreår rystede Aksel og andre drenge de voksne biller ned fra trækronerne i Dyrehaveskoven og Marielundskoven, hvor de truede med at ødelægge træerne. Byrådet betalte dem med fire øre for en spandfuld.

Ejlersvej med Kolding Planteskole i baggrunden, cirka 1906.

De fire tønder land jord, som også blev kaldt Slotsgrunden, tilhørte søskendeparret Hans og Magdalene Ejler. Han var lærer, og søsteren holdt hus for ham. De boede i Ejlershus og familien Olsen i en ombygget staldlænge på den anden side af gårdspladsen. Hele området blev siden bebygget med villaer, men Olsen-familiens hus ligger der stadig – på hjørnet til A.D. Burcharths Vej.

Thomas Olsen drev planteskolen med vægten lagt på frugttræer og prydbuske, der ikke er så ømfindtlige over for oldenborrer, og han skabte sig hurtigt en solid kundekreds. Senere blev han kendt for at frembringe finere nåletræer, og i det hele taget udviklede planteskolen sig til at føre et stort og blandet sortiment. Thea Olsen stod for husholdningen, som foruden familien omfattede fem-seks gartnerelver, der boede i værelser på loftet, plus det løse. Alt arbejde blev udført ved hånden, og i

Magdalene Ejler 1896.

højsæsonen beskæftigede planteskolen op til en halv snes medarbejdere.

Begge forældre var af bondeæt. Thomas Olsen fra egnen omkring Hedensted og Løsning, der er kendt for 'de stærke jyder', en folkelig vækkelsesbevægelse fra de tidlige 1800-år vendt imod Oplysningstidens rationelle kristendomssyn. Moderen var fra et husmandssted under Palsgård Gods nær Juelsminde. Hun var ifølge Aksel Olsen lille og livlig samt en klog og kærlig mor for de fire børn. Efter Aksel kom brødrene Frede og Thorvald og til sidst søsteren Dagny. Thomas Olsen var en fåmælt mand, men kendt for sin dygtighed og søgt af elever fra hele landet. Da planteskoleejerne dannede deres egen forening, blev han valgt som dens første formand.

Søskendeparret Ejler, der var omkring de 60 og begge meget kultiverede, blev en slags bedsteforældre for de fire børn. Især holdt de af Magdalene Ejler. Hun var kendt for sin godgørenhed, der kom mange familier længere ude ad Ejlersvej til gode. Det område, der i dag består af Ejlersvej, Søgade og Nørre Ringvej, blev dengang blot kaldt 'Bag Søen' og husede mange fattige, som frøken Ejler hjalp med mad, tøj og penge. Desuden var hun optaget af Grundtvigs tanker, som hun og Thea Olsen drøftede indgående, og som Aksel også fattede interesse for. Når han ikke legede ude i planteskolen eller fulgte i hælene på faderen, tilbragte han mange timer hos Ejlers, hvor han sugede til sig af deres viden om oldtiden, Danmarkshistorien og naturhistorien.

Det var derfor en ganske vidende syvårig Aksel, der i 1894 skulle i skole. Han blev sat i frøken Arvads pøgeskole i Katrinegade, en lille privatskole for børn på de mindste klassetrin. De 10-12 elever blev undervist i frøkenens lejlighed, og Aksel stortrivedes i de moderlige rammer, der mindede om dem hos frøken Ejler. Herefter kom han i en privat forberedelsesskole til Latinskolen. Den lå i Platangade (nu Vesterbrogade nord for åen – red.) og blev bestyret af en hr. Knudsen. Her gjaldt det om at lære efter

snorlige regler, og her fik familien Olsens den ældste grundlagt en livslang aversion imod alle former for disciplin.

Den fik yderligere næring i Latinskolen (den nuværende Socialforvaltning -red.), som Aksel kom til at hade. Han fandt tonen for fornem og lærerne for nidkære i deres bestræbelser på at proppe lærdom i hovedet på eleverne. I 1902 skrev dansklæreren om den unge Olsen, at det var tvivlsomt, om han kunne rykke op i næste klasse, og i regnelærerens udtalelse hed det, at han var noget tilbage og langsom og usikker. Så gik det bedre med naturlære, hvor han kunne brillere med sin botaniske viden, og med historie og religion. Sidstnævnte tog skolens rektor, Sigurd Müller, sig af. Både han og konen var børnevenlige, og en dag, hvor han havde fortalt historien om Esau, der solgte førstefødselsretten til sin bror Jakob for en skål kogte røde linser, fik rektor Müller konen til at koge linser til drengene, så de vidste, hvad det var. Det var pædagogik efter Aksels hoved.

Selv var han også førstefødt, og da skoletiden på ingen måde var lykkelig og præget af en slem hakkeorden mellem drengene – i dag ville man kalde det mobning – passede det Aksel fint at nøjes med præliminæreksamen og derefter gå i lære som gartner. Med henblik på ad åre at føre planteskolen videre. Det betød, at den akademiske verden gik glip af et særdeles lyst hoved. Til gengæld fik Kolding en international kendt plantemand og en unik turistattraktion.

Kolding Latin- og Realskole cirka 1902.

Kolding Planteskole set fra oven omkring 1905.

Den eneste i familien, der læste videre, var broderen Thorvald, som blev praktiserende læge i Sønderød. Den to år yngre Frede blev ligesom Aksel gartner og etablerede med faderens hjælp planteskole ved Kastanieallé. Søsteren Dagny blev uddannet massøse.

I lære hos D.T. Poulsen

Aksel Olsen lærte gartnerfaget dels hjemme dels hos gartner D.T. Poulsen i København. Her havde han plads i 1906-1907, og i den sidste del af læretiden vendte gartner Poulsens ældste søn hjem fra et ophold på en engelsk planteskole medbringende frøplanter til de moderne roser, som firmaet siden skulle blive landskendt for. I Aksel Olsens læretid blev firmaet dog drevet på traditionel vis med et blandet sortiment af planter.

Et brev hjem fra april 1906 skrevet af den nyankomne Aksel giver indblik i datidens arbejdsforhold. Arbejdstiden lå normalt på 12 timer om dagen inklusive pauser, men hos D.T. Poulsen arbejdede man fra kl. 6 til kl. 20, og selv om de to overtimer gav 25 øre mere i timen, var Aksel utilfreds og fandt den lange arbejdstid ineffektiv:

”Det gør at jeg – ligesaavel som Kammeraterne – faar Ulyst til Arbejdet og bliver sløje i Arbejdstiden. Jeg er ganske sikker paa, at det vilde betale sig mange Gange for Poulsen at holde en 4-5 Mand mere og saa lade os slippe kl. 6, derved vilde vi blive mere arbejdsdygtige og -lystne. Men han er jo i det hele Taget noget af en Særling, der vil have alting paa den gammeldags Maner.”

Brückers discipel

Aksel Olsen blev dog læretiden ud og vendte hjem som udlært gartner. Bagefter tog han på Ågård Højskole nordvest for Kolding. Her stod præsten Valdemar Brücker (1852-1929) i spidsen for en grundtvigiansk højskole med frikirke og flere skoler. Brücker var en fritænkter og anskuede kristendommen som løsrevet fra såvel samfundsmoralen som bibelordets autoritet. I 1896 viede han til stor forargelse for både kirkelige og ikke-kirkelige den fraskilte præst og forfatter Jakob Knudsen til den unge Helga Bek.

I Brückers nygrundtvigianisme, der stillede mennesket frit over for videnskabens resultater og anderledes tænkende, men rodfæstet i en tro på kristendommens kulturelle og åndelige overlegenhed, fandt Aksel sit åndelige ståsted. Et liv uden tro lå ham fjernt, men samtidig var han åben over for nye naturvidenskabelige indsigter.

Ågård Højskole.

Akvarel af Elise Konstantin-Hansen.

Desuden var han optaget af sammenhængen mellem tro og sind, næret af tidens fokus på Freuds psykoanalyse, og han så troen som det bedste værn mod sindssyge. Et emne, der optog ham resten af livet.

Højskoleopholdet bragte dog ikke kun religiøs afklaring hos den 20-årige gartner. Han mødte også maleren Elise Konstantin-Hansen (1858 - 1946), der underviste i tegning og kunsthistorie, og hvis bror Karl Konstantin-Hansen var en af Koldings store erhvervs-mænd som medstifter og direktør for De Danske Mejeriers Maskinfabrik. Ligesom broderen havde hun som ung været på Askov Højskole, hvorfra hun søgte ind på Kunstakademiet i Køben-

havn som en af de første kvinder. Af Elise Konstantin-Hansen lærte Aksel nogle af de teknikker, han siden anvendte i sine mange botaniske tegninger. Tiden som Brückers discipel satte så varige aftryk i ham, at han de næste mange år deltog i de såkaldte Liselund-møder hos en anden af grundtvigianismens førere, frimenighedspræsten og forstanderen Niels Dael på Liselund Højskole ved Slagelse. Det var korte kurser på en til to ugers varighed, som frem til begyndelsen af Anden Verdenskrig tiltrak grundtvigianere fra hele landet til foredrag, sang og diskussioner.

Pionér hos Ingeniørtropperne

Efter den frie, opløftende højskoletid måtte den efterfølgende værnepligt som pionér hos Ingeniørtropperne i København uvægerligt blive en nedtur. Her skulle den spadekyndige Aksel lære at anlægge fæstningsværker, og det indebar lange gravedage tilsat militær disciplin. Især plagede rekruttiden ham. Op kl. halv fem, morgenkaffe og derefter en times pudsning af lædertøj og af knapper, sabler, karabiner og andet mes-singtøj. Fra kl. 8-12 geværøvelser og eksercits på Fælleden. Dernæst middagsmad og mere pudsning, efterfulgt af gymnastik, militær anstand og teoretisk undervisning. Til sidst aftensmad og i seng kl. 10.

En blot 19-årig underkorporal gjorde livet surt for Aksel, der gruede for at blive taget som befalingsmand: *"Skal jeg blive her i halvandet Aar, er jeg næsten bange for, at jeg vil komme til at tage mere Skade paa Sjælen end Gavn paa Legemet. [...] Jeg tror, at mange bliver saa forkuede, mens de er Soldater, at de aldrig forvinder det siden. Jeg glæder mig til, at jeg skal slippe for at gaa i den bestandige Uro og Frygt for Underkorporalen"*, betroede han moderen i et af sine mange breve hjem.

Så plaget var han, at han begyndte at vakle i troen: *"Jeg kan ikke altid have Tillid til Gud, ja, hvad værre er ikke altid bede til Gud, jeg bliver ofte saa underlig adspredt og er slet ikke i Stand til at samle mig. [...] Der er noget i vor Families Natur, som længes efter Gud. [...] Men der er en anden Side i vor Natur, som adspredter os og søger at trække os bort fra den Vej, som vi i Grunden allerhelst vil vandre ad og som vi ved, at vi for vort Livs skyld ikke maa komme bort fra."*

Ud og hjem

I 1909 slap den 22-årige Aksel Olsen ud af pionértjenesten. Lykkeligt uvidende om, at han få år senere skulle gense sine soldaterkammerater på grund af Første Verdenskrig. Men endnu var der fred og ingen fare i Europa, og med både læretid og militærtjeneste vel overstået drog han nu ud i verden. Ligesom hans far havde gjort i sine unge år, rejste Aksel et par år til Tyskland for at videreudanne sig på planteskoler i Holsten og Rheinland-Pfalz. Her sugede han til sig om planteskoledrift, lærte tysk og knyttede nyttige kontakter til fremtiden.

Hjemme igen blev han forfremmet til førstemand i Kolding Planteskole, men nok så afgørende kom der en ny tjenestepige til planteskolen. Hun hed Helene Hansen, var 18 år gammel og veninde med Dagny. De to havde truffet hinanden på Skibelund Efterskole. Hun var fra

Aksel Olsen, yderst til højre, i Ingeniørtropperne cirka 1908.

Helene og Aksel ved forlovelsen i 1912.

Aksel Olsen med ryggen til. Til højre sidder Helene, og de øvrige er Aksels familie.

en gård i Hjerting ved Rødding og dermed syd for den daværende Kongeågrænse. Familien var dansk, og faderen var formand for Rødding Højskole.

Hun og Aksel forelskede sig, og pinselørdag 1912 blev de forlovet. Men før der skulle holdes bryllup, skulle Helene lære mere husholdning og en tur på højskole. Efter pladsen hos fru Olsen kom hun til bogtrykker Konrad Jørgensen (1849-1921), grundlægger af Højskolebladet, formand for Dansk Højskoleforening og tidligere landstingsmedlem for Venstre.

Efter en tid i det grundtvigianske Jørgensen-hjem tog Helene i 1913 til Ryslinge Højskole på Fyn. Aksel havde gerne set, hun tog til Ågård, men Helene holdt på sit. *"Hun ved dog, at jeg vil vedblive at være i Brücker's Valgmenighed, og hun vilde sikkert tabe meget af sin Agtelse for mig, hvis jeg meldte mig ud. Hun ved jo i det hele taget, hvad hun vil, og hun tager ikke ret tit fejl"*, skrev Aksel til søsteren om Helenes valg af højskole.

En krig kommer i vejen

Det var med andre ord to stærke unge sind, der snart skulle dele livet med hinanden. Men en krig kom i vejen. 1. august 1914 erklærede den tyske kejser Rusland krig, efter at Østrig-Ungarn og Serbien, Ruslands allierede, var kommet på kant som følge af en serbisk nationalists attentat på det østrig-ungarske tronfølgerpar.

For Aksel og titusindvis af andre unge mænd medførte krigsudbruddet en genindkaldelse til Sikringsstyrken, der skulle opretholde Danmarks neutralitet. De fleste gjorde tjeneste ved Københavns befæstning, som forstærkedes med Tunestillingen, et forsvarsanlæg der strakte sig fra Køge Bugt til Roskilde Fjord. Gennem det meste af krigen var Aksel pionér her, afløst af perioder hjemme i Kolding, og imens opholdt Helene sig på Mølvejgård, hvor der var god brug for hendes hjælp. Unge sønderjyske mænd, herunder hendes bror Eskild, blev tvangsindkaldt som tyske soldater.

Det var hårdt for det unge par, der på ubestemt tid blev skilt af krig og lukkede grænser. På dagen for krigsudbruddet, hvor han og Frede gjorde sig klar til Sikringsstyrken, skrev Aksel i hast et brev til Helene:

"Bliver der virkelig krig, saa har jeg meget mere ondt for Eskild, thi vi kæmper dog saa for vort Land, Eskild ikke. Hvordan det saa gaar, saa maa vi stole paa Gud. Han vil styre alt saadan, at det bedste kommer ud af det for os."

Aksel trivedes ikke i Sikringsstyrken. I november var han hjemme på en kort sygeorlov, ramt af influenza, og fortvivlet over at skulle tilbage. I desperation skrev han til Helene, at hun skulle prøve at krydse grænsen, så de kunne gifte sig proforma. Gifte soldater slap med mindre tjeneste:

"Kunde du tænke dig den Mulighed, at vi giftede os, hvis jeg derved kunde slippe for at være Soldat i en længere Tid, maaske over et Aar? [...] Jeg tænker mig det saadan: Vi lader os borgerlig vie her i Kolding, men betragter os ikke som Mand og Kone, før vi efter krigen har højtideligholdt vort Ægteskab med en Altergang i Rødding Kirke. [...] Du behøver kun at skrive 'ja' eller 'nej'."

Den bed hun dog ikke på, og de måtte fortsætte deres romance pr. post og underlagt tysk brevcensur. I tilgift lurede frygten for, at Danmark skulle blive tvunget ind i krigen. Det blev nærværende sidst i 1915, da Bulgarien kastede sit lod i krigsspillet på tysk/østrig-ungarsk side og angreb Serbien. Alle frygtede, at England, Frankrig og Rusland som modtræk ville tvinge Danmark ind i krigen på deres side, og grebet af undergangsstemningen blev det magtpåliggende for Aksel at sætte Helene fri:

"Sker det, er det ikke sandsynligt, at jeg kommer tilbage, eller i alt Fald kun som en Krøbling, for du ved jo, at jeg er Ingeniør. [...] Du ved, at det ikke vil bedrøve mig, hvis du gifter dig med en god Mand, som du tror, at ogsaa jeg vilde have syntes om."

Til stor lettelse bevarede Danmark dog sin neutralitet, og i foråret 1917, hvor Aksel endnu engang var indkaldt, havde han overskud til at stifte 'Pionerernes Foredragsforening'. I et brev hjem beskrev han, hvordan foreningen skulle være et alternativ til soldaterhjemmene. Et frit forum og ikke et sted, hvor *"en officiel Myndighed lader afholde Møder eller Foredrag og allernaadigst indbyder de "stakkels" Soldater af Medynk med deres "usle" Kaar"*.

Fokus skulle være på *"de højeste og bedste menneskelige Værdier"* i bred forstand. Hvis initiativet førte nogle til kirkens dør, var det fint, men der skulle ikke missioneres, understregede Aksel. Bag initiativet lå et udtalt opgør med 'den gamle verden', der havde kastet nationer ud i meningsløs krig og kostet millioner af liv. Selv om Aksel holdt ved sin tro, var han nu mere optaget af jordnære ideer.

Blandt de første foredragsholdere var Signe Bjørner, niece af Konrad Jørgensen og

Aksel Olsen 1916.

Lys, luft og god plads

Det gjaldt også privat. For alt imens Aksel og Helene længtes og gruedes over krigen og dens genvordigheder, modnedes i ham tanken om en anden planteskole end den på Slotsgrunden. Aksel higede efter lys, luft og god plads.

I august 1916, hvor Frede netop var blevet gift, drøftede familien Olsen generationsskifte. Forældrene ønskede at dele firmaet, så Aksel overtog hus, firmanavn og produktion af stauder, prydbuske og stedsegrønne planter. Frede skulle sammen med faderen producere frugttræer, frugtbuske og roser på et areal i Dyrehavegårds eng, som Thomas Olsen havde lejet. Alle bestillinger skulle gå gennem Aksel, der til gengæld skulle afholde sig fra at lave nytteplanter og roser i mindst fem år. Til de gamle skulle der bygges et nyt hus, og Frede og hans kone måtte finde en lejebolig i byen.

Aksel var betænkelig. Han ville helst være sig selv. Et sted med bedre plads og uden det gamle hus, som Helene ikke var vild med. I et brev til hende pegede han på fire egnede beliggenheder: Sønder Landevej mod Vonsild (i dag Haderslevvej – red.), Fredericiavej mod Nr. Bjert, et sted i Harte-Bramdrup eller et sted ude ad Agtrupvej. Resten af familien mente dog, at det var for risikabelt at opgive Slotsgrunden, som kunderne kendte.

Det mente Aksel ikke. *"Vore Kunder vilde hurtigt finde et nyt Sted, særligt hvis der her i Huset blev boende en af vore Folk, som kunde vise Kunderne tilrette. Den meste Handel*

er dog udenbys og skulde gerne blive det i stigende Grad”, skrev han til Helene.

Hun var enig. Især med hensyn til det gamle hus, som hun fandt for lille og uden moderne bekvemmeligheder. Det fik dog Aksel til at rykke i forsvar for forældrene: *”De har nu slidt og slæbt i det Hus i 30 Aar og er gamle og trætte. Far har besværligt ved at snakke med Kunderne, for han ved ikke mere besked med ret meget i Planteskolen. Og Mor længes bestandig efter at faa lidt Ro.”*

I stedet spillede han bolden over til Helene: *”Havde jeg Raad til det, købte jeg straks en Ejendom uden for Byen og byggede et Hus. Men det kan jeg ikke magte – endnu! Jeg er ked af at leje Jord uden for Byen og stille noget an, som jeg kan risikere at blive opsagt paa om faa Aar. Hvis jeg kunde faa Eskild til at købe en Gaard tæt ved Kolding, saa var jeg reddet. Men det er jo vilde Drømme”,* skrev han appellerende til den lige så utålmodige Helene.

Det blev hverken til gårdkøb med Eskild som stråmand eller deling af forretningen på Slotsgrunden. Året efter sikrede Aksel sig 14 tønder land tilhørende Tvedgård i Dalby Sognekommune. Arealet lå ude ad Agtrupvej på Brændkjærmark, også kendt som 'Sibirien', et stykke nede ad vejen mellem Tved og Vonsild, der siden kom til at hedde Christian 4 Vej.

Her begyndte Aksel at bygge en ny planteskole op, og da skødet var på plads i 1918, blev der bygget hus på grunden. Efter Aksel Olsens udflytning til 'Sibirien' fortsatte driften af Kolding Planteskole i et samarbejde mellem Frede og Thomas Olsen, der købte et jordstykke mellem Kastanieallé og Galgebjergvej og byggede den røde ejendom, der fortsat ligger som den første ejendom på venstre hånd ud mod Vejlevej. De to familiegrene enedes om at dele plantespecialerne mellem sig, så forretningerne kunne komplimentere hinanden – og familieskabet ikke sættes over styr.

Krigsbryllup

Det havde nemlig allerede tæret rigeligt på familien at nå frem til denne ordning. I et brev til Helene fra sommeren 1917 fik frustrationerne frit løb:

”I mit Hjem savnes Samling. Vi er sjældent fælles om noget. Hver giver sig af med sit. [...] Familiens Medlemmer kritiserer hinanden, ikke altid lydeligt, ofte kun i Tanken, men lige meget spreder det. Vi sidder kolde og iagttager hinandens Fejl, er blinde for hverandres gode Egenskaber.”

Sådan skulle det ikke være for ham og Helene, men før de kunne udleve et hjemmeliv efter deres eget hoved, skulle de giftes, og desværre trak krigen ud. Til sidst gik Helene dog med til at holde bryllup i Kolding, og datoen blev sat til 9. maj 1918. På et tidspunkt inden, lykkedes det hende at krydse grænsen. Men hun fik ikke hele sin familie med. Kun faderen og lillebroren Hans deltog i brylluppet. Til stor skuffelse for mor og datter, som under forberedelserne skrev meget sammen om alt det forestående.

Hvad Mølvejgård-familien ikke kunne levere af praktisk bistand, gjorde de til gengæld økonomisk. Forældrene sendte penge til indkøb af møbler og finansierede også byggeriet af planteskolens store hus. Mens det stod på, boede de nygifte i et hus på Agtrupvej. Det nye hus blev indrettet med værelser til mange elever og med stort kontor/undervisningslokale og fælles spisestue. Det lå på Brændkjærmarks højeste punkt og fik navnet Brændkjærhøj. Samme navn fik planteskolen. Løsrivelsen fra Slotsgrunden var ført til ende.

Brændkjærhøj 1919.

Aksel og Helene på deres bryllupsdag.

Genforening og familieførøgelse

Aksel var 31 og Helene 25, da de sammen tog fat på at udvikle Brændkjærhøj. I de første år drev de både gartneri og planteskole, og Aksel solgte grønsager og jordbær til en grønthandler nede i byen. Det var travle dage, og uden medarbejdere gik det ikke. Allerede i 1919 beskæftigede planteskolen fem-seks elever plus nogle arbejdsmænd.

Eleverne boede i kælderen og på loftet, og var alle på kost. Til at hjælpe sig havde Helene en ung pige, men nok så afgørende var hendes baggrund fra en gård med stor husførelse. Hun vidste, hvad der skulle til for at mætte en flok sultne gartnerelver. Brændkjærhøj var på en måde også som en lille gård: med to islandske heste, et par grise og eget hønsehold. Selvforsyning hjalp på økonomien.

Aksel kom godt fra start med planteskolen, blandt andet som følge af faderens ry. Desuden tørstede folk oven på fire år med krig og knaphed efter skønhed – også i haverne – og den leverede Brændkjærhøj Planteskole i form af smukke stauder, buske og specialiserede nåletræer. Senere udbyggede han med et stort udvalg af vilde roser og alperoser.

Familien voksede også. I 1920 fødte Helene datteren Marie og efter hende fulgte hvert andet år endnu en pige, Else (kaldt Søster) i 1922, Signe i 1924, Anna Thora i 1926 og til sidst Inger (Ingse) i 1928. Mens Helene ventede Marie, havde hun den store glæde at kunne deltage i afstemningen om Genforeningen.

Alle over 20 år, der var født i de tre afstemningszoner, Nordslesvig, Mellemslesvig og Sydslesvig, eller havde boet der siden 1. januar 1900, kunne deltage i afstemningen, og derfor rejste hun og Aksel til Mølvejgård for at være der den 10. februar 1920, hvor afstemningen i Nordslesvig fandt sted. Bror Hans beskrev den store dag i en skolestil på Rødding Højskole:

”Den niende Februar om Morgenen begyndte vi at hente Fremmede ved Banegården, og så kunne vi køre frem og tilbage hele Dagen. Ja, det var morsomt at tage mod Fremmede, så længe det var lyst, og Vejret var godt. Men da det først blev mørkt, og Regnen begyndte at plaske, var det slet ikke så morsomt mere. De sidste Fremmede hentede jeg i Rødding ved det sidste Tog, men det kom ikke ind før ved to om Natten.

Mandskabet og hushjælpen på Brændkjærhøj 1919.

Aksel og Helene med Marie i 1921.

Aksel og Helene til åbningen af Foldingbrogrænsen.

Da jeg så kom hjem, var min Seng optaget, og jeg måtte ligge på en Sofa. Men jeg var ikke den eneste, for alle vore Sofaer var optaget lige såvel som Sengene. Og i de fleste Senge måtte endda ligge to.

Om Morgen, da vi så alle var kommen op, skulle vi ud og hejse Dannebrog. Derude under Dannebrog blev så sunget "Vaj højt, vaj stolt, vaj frit vort Flag". Men det var forfærdeligt, at vort Dannebrog skulle have sådan et Vejr den første Dag, det var ude. Vi trøstede os med, at vi havde sparet så længe på dem, at det ikke gjorde noget, om de gik helt i stykker den første Dag, de var hejst.

Vi kørte så til Kirke, og allerede da vi kom til Rødding, var en hel del Dannebrog blæst ned. Det var Snoren, der ikke kunne holde i så stærk Storm. Da vi kom hjem Fra kir-

ken, skulle vi ned og aflægge vore Stemmer. Om Aftenen samledes vi i Forsamlingshuset for at høre Stemmeresultatet. Der blev der også sunget, og de, som havde lidt på Hjertet, kunne også komme frem med det. Da det så var sluttet der, kørte vi hjem og fik den sidste kop Kaffe denne Dag."

Om sommeren deltog Helene og Aksel i festlighederne ved nedlæggelsen af Kongeå-grænsen og overværede blandt andet åbningen af broen i Foldingbro, der siden 1864 havde været grænsestation.

En lys idé

Afslutningen af Første Verdenskrig betød, at botanikere og andre plantejægere igen fik mulighed for at drage ud i verden og finde nye spændende arter. Aksel var meget optaget af dette og holdt flere internationale havetidsskrifter for at følge med, ligesom han brevvekslede med engelske og skotske botanikere. De store navne inden for tidens planteekspeditioner var briter som Farrer, Forrest, King-

don-Ward, Rock og Wilson, der hentede eksotiske planter og plantefrø i Kina og Himalaya.

Aksel rekvirerede frø fra den kongelige botaniske have i Edinburgh, hvor de nye fund samledes, og desuden trak han på et netværk af missionærer, som han kendte fra blandt andet Ågårdmiljøet. Ikke mindst missionær Østergaard i Manchuriet sendte mange slags frø til Brændkjærhøj i Kolding, hvor Aksel såede dem ud. Han tog også på inspirationsrejser i det genåbnede Europa. I 1922 besøgte han H. Correvons botaniske gartneri i Chêne-Bourg ved Geneve.

Sideløbende med den daglige drift indførte den ambitiøse Aksel i de følgende årtier omkring 6.000 nye, ukendte planter; især fra Kina, der med sine tempererede klimabælter har en overflod af træer og buske, herunder rhododendron, azalea og store græsser som bambus. Målet var at finde ud af, hvilke der egnede sig til at gro under danske klima- og jordbundsforhold. I første omgang sorterede det cirka 4.000 planter fra, og af de resterende foretog Aksel Olsen yderligere en kvalitetssortering.

Pastor Perumal sammen med Aksel Olsen og familie, 1935.

Alt blev journalført i bedste botaniske forskerstil, og med tiden samlede han de egnede planteindførsler i en stor gennemillustreret protokol, hvor alle vækster var udførligt beskrevne. Med en kærlig poetisk nerve, der blev et varemærke for ham og også kendetegnede de årlige plantekataloger, som var elsket af mange haveejere.

De mange planteeksperimenter krævede dog plads. I de første år samlede Aksel Olsen de eksotiske planter på en tønde land nær huset, men der blev hurtigt fyldt op, og desuden stod planterne mere eller mindre tilfældigt. Der var brug for organisering. I botaniske haver havde han set planterne stå i grupper efter art, f.eks. ahorn i en gruppe, løn i en anden osv., men ofte kneb det med trivslen, fordi planter af samme slægt har det med at genere hinanden.

Så var det, han fik en lys idé: Hvorfor ikke sætte planterne i geografiske grupper. Det vil sige mange forskellige arter sammen, men alle fra samme geografiske område. I første omgang omlagde han arealet nær huset efter det nye princip, men stadig manglede der plads til de importerede plantefund, og i 1925 fik han endnu en god

Børnene ved 'Kinakælder', sommeren 1934.

idé. I den sydøstligste ende af planteskolens jord lå en kløft, som var uegnet til rationel drift men meget charmerende. Med sine fem-seks tønder land var her rigelig plads til at føre det geografiske princip igennem, og da kløften allerede var kendt som planteskolens afdeling syv, fik den navnet Syvdalen.

At kløften overhovedet tilhørte planteskolen, skyldtes en hjælpende økonomisk hånd fra den daværende forstander på Vilvorde Havebrugshøjskole i Charlottenlund, Valdemar Jensen. Under et besøg på Brændkjærhøj nogle år tidligere havde han taget den nærmere i øje og sagt, at den ville være et spændende aktiv for planteskolen, men Aksel Olsen havde ikke råd til at købe den. Hvorefter Valdemar Jensen havde tilbudt at låne ham pengene, så købet kom i stand.

Før tilplantningen anlagde Aksel Olsen og medarbejderne, som efterhånden omfattede 12-15 elever og flere arbejdsmænd, en vej på hver side af kløften, der mødtes i bunden nede ved Dalby Mølleå. Det foregik med spade, skovl og trillebør og var både fysisk hårdt og bekosteligt, men når man har sagt a, må man også sige b. Langs med vejene blev der anlagt bede med planterne placeret i hver deres geografiske felt. Størst var det kinesiske felt, som optog næsten hele den østlige side af kløften. Nordamerika fik den sydlige ende, og resten af felterne fordeltes mellem andre geografiske områder. Ved hjælp af skiltning blev man guidet gennem verdensdelene og fik på den måde et indtryk af, hvilke planter, der passede naturligt sammen.

Mens Syvdalen voksede til, byggede Aksel Olsen nogle klipper i nordenden af kløften. Inspirationen fik han fra Bornholms røde sandstensklipper, som han efterlignede ved hjælp af cement, sand og støbforme. De støbte klipper blev muret sammen i et sammenhængende forløb, og skrænten bagved gravet ud, så der fremkom huler bag klippeåbningerne. Ved hjælp af planter fuldendtes illusionen, der snart blev et træklaster for planteskolens kunder, ikke mindst børnene, der elskede at lege skjul i klippehulerne.

Senere plantede han også et 40 meter langt og 20 meter bredt bambuskvat med en sti igennem, som i fuld udvokset tilstand dannede en grøn tunnel. Forløbet bøjede lidt, så man ikke kunne se til enden af stien, hvilket forstærkede effekten af at vandre igennem tæt bambusskov; endnu en nyskabelse i dansk havekunst. Sammen med eksotiske kinesiske træer som Duetræet og Metasequoia træet blev også bambustunnellen noget af et tilløbsstykke. Et andet var Sequioa træet i det amerikanske afsnit, som på sine egne breddegrader kan blive 120 meter højt.

Efterhånden som Syvdalen voksede til, og de 200 forskellige rhododendron fra Sydøsttibet, Sydvestkina og Vestkina bredte sig i al deres spraglede mangfoldighed, voksede havens ry ud over Kolding, og Aksel Olsen blev bestilt til at skabe geografiske haver andre steder. I første omgang i Varde, siden også i en række andre jyske byer.

Sideløbende med de publikumsorienterede aktiviteter fortsatte Aksel Olsen sine planteforsøg. Han udviklede og forædlede nye sorter inden for roser, potentil og cotoneaster, blandt andre Rosa helenae Lykkefund og Cotoneaster waterei Brændkjær. Som kronen på værket fik han også sin egen rhododendron, idet den tyske plantemand, Dietrich Hobbie, der i sin tid var blevet vakt for rhododendron ved at læse en artikel forfattet af Aksel Olsen, navngav en ny rødglødende sort 'Aksel Olsen'.

Aksel Olsen formidlede sin store specialviden om plantesamfundene og deres afhængighed af hinanden og af klima og jordbund i talrige artikler og småskrifter – ofte illustreret med egne tegninger – ligesom hans plantekataloger var så spækkede med råd og oplysning, at de overgik alle plantekataloger i den vestlige verden.

Unge bambusplanter.

Myten om den berejste plantemand

Aksel Olsens mest læste skrift blev dog *Op ad Chinas blaa Flod paa Plantejagt*, der først blev bragt som en artikelserie i tidsskriftet *Haven* og siden udkom i et særtryk fra 1934. Han indledte beretningen ved bogstaveligt at tage læseren i hånden på en fiktiv rejse i det paradisiske Kina:

"Har Læseren Lyst at følge med en Tur til "China-Himalaya", Landet mellem Tibet og China, som vi nys saa et Glimt af, det Land, der mere end alle andre Lande maa ligne hvad vi forestiller os som Paradisets Have. [...] En skøn Foraarsmorgen finder vi os selv paa Dækket af en stor Floddamper, der i Dag gryet er sejlet fra Shanghai og nu er undervejs til Hankow."

Sådan fortsatte han side efter side i en reportageagtig, selvoplevet stil gennem kløfter og dale med fremmedartede kulturformer og vidunderlige vækstriger. Til levedegørelse af fortællingen opererede han med forskellige fiktive karakterer. Vigtigst var Mr. Scot, en engelsk botaniker, rejsefører og tolk, som skaffede de nødvendige bærere til ekspeditionens bjergvandringer.

Ligesom med de røde bornholmske klipper var illusionen perfekt, og læseren kunne ikke andet end tro, at forfatteren selv havde været med hele vejen. Men alt var opdigtet og baseret på Aksel Olsens grundige research i faglitteratur og personlige beretninger fra missionærvenner i Kina.

Op ad Chinas blaa Flod paa Plantejagt fik mange til at tro, at Aksel Olsen selv havde hjembragt planteskolens østasiatiske planter. En opfattelse, der bed sig så grundigt fast, at han siden havde svært ved at slippe af med den, og i gentagne interviews dementerede den. Han elskede Kina, men kom der aldrig selv. Ikke desto mindre levede myten om den berejste plantemand i Kolding videre både i hans egen levetid og efter hans død. Det var simpelthen for svært at forestille sig, at man kunne skabe en park som Geografisk Have uden at have været i planternes habitat.

Myter kan være sejllivede, også selv om de udspringer fra et skrivebord i udkanten af Kolding.

Naturens uskyldige børn

Skrivebordet i Brændkjærhøjs kontor var flittigt i brug. Ikke kun til plantestudier, men

De fem Olsen-søstre i 1931.

faaet deres Nervekraft slidt op i Børnearene. Mange er blevet Vrag i 20 Aars Alderen. [...] For mig var Skolen et Helvede."

også som skolepult. Familien Olsens fem døtre kom nemlig ikke i skole. De tre ældste blev privatundervist hos familien Skovmand på den nærliggende Erik Glippings Vej, de to yngste derhjemme.

Helge Skovmand var mangeårig redaktør af Højskolebladet, glødende grundtvigianer og arg modstander af den 'sorte skole', hvorfor han lod sine børn hjemmeundervise. Det kunne Aksel Olsen kun tilslutte sig. Mange år senere skrev han til en ven om den usædvanlige beslutning ikke at sende pigerne i skole:

"De skoler, vi har haft i de sidste 40-50 Aar, har virket saadan paa Børnene, at de fleste har

Det skulle døtrene ikke udsættes for. Den yngste, Inger Olsen, som i dag er 89 år, fortæller, at hun som barn ingen idé havde om, hvordan en skole så ud.

– Jeg troede, det var et sted som dagligstuen hos Skovmands. Andet kendte vi ikke. Vi fik ikke at vide, hvorfor vi ikke kom i skole. Sådan var det bare, og vi savnede det heller ikke. Den undervisning, vi fik, var ikke særligt struktureret, men jeg kan huske, at når vi skulle regne, gik vi ind til far i kontoret for at få hjælp. Om aftenen læste han op af bibelhistorien og Danmarkshistorien.

Jeg lærte mig selv at læse. Det fandt mor ud af, da hun en dag efter middagssøvnen spurgte, hvad jeg havde lavet imens. *"Jeg har læst Misse Monberg"*, svarede jeg. Det var en børnebog, vi havde. Selv om vi ikke gik i skole, havde vi legekammerater. Det var jævnaldrende fra de nærmeste huse, som godt kunne lide at komme over til os efter skoletid eller i ferier. Vi havde jo masser plads. Af og til hjalp de os med at luge. Det fik vi lidt småpenge for, fortæller Inger Olsen, der dog som 16-årig kom på efterskole og siden blev sygeplejerske.

Aksel og Helene i en rolig stund.

Hun har aldrig følt sig kundskabsmæssigt hæmmet, og ifølge Aksel Olsens brev til vennen, var de fem døtre på højde med deres jævnaldrende med hensyn til boglig viden:

“De har undervist sig selv og hinanden, og Resultatet synes ens for alle 5. Den Viden, de har skaffet sig selv, synes forbløffende lig den, deres jævnaldrende har faaet i Skolen. Der er dog tydeligt den Forskel, at de ikke er blevet for tidligt modne. De har været Børn helt til 16-17 Aars Alderen, ja maaske 18-19 Aars Alderen.”

Det virker næsten som en blanding af Edens Have og den franske oplysningsfilosof Rousseaus ideal om naturen som barnets bedste opdrager omsat til virkelighed på Brændkjærhøj. Måske havde Brændkjærhøj også en særlig paradisisk aura. Det tyder beretningen fra en tidligere medarbejder, den 92-årige Helena Lewandowski, på. Hun beskriver Aksel og Helene som jordiske udgaver af Adam og Eva.

– Det kaldte vi dem lidt i spøg. For eksempel når de om sommeren efter fyraften

cyklede side om side ad vejen ned mod Dalby Mølleå, hvor de havde et lille sted. De så altid så glade ud, for livet og hinanden, og så sagde vi: Dér cykler Adam og Eva.

Nu havde Helena Lewandowski også haft et særligt blik for paradisyden. I 1945 kom hun knap 20 år gammel til Kolding som polsk flygtning. Hun var flygtet fra russerne fra et landbrug i Østpreussen, hvor hun i tre år havde været tvangsarbejder på en tysk gård. Sammen med tusinder af tyske flygtninge kom Helena, født Domanska, i de sidste uger af krigen til København med et flygtningeskib, og derfra til Kolding, hvor præsten ved den katolske Sct. Michaels Kirke sørgede for at finde et hjem til den unge pige.

Hun blev indkvarteret hos familien Lewandowski på en landejendom på Strårup Mark og blev senere gift med sønnen Josef herfra. Inden da arbejdede Helena først som tjenestepige hos gartner Gamst på Agtrupvej og derefter tre år i gartneriet på Brændkjærhøj. Sammenlignet med tvangsarbejdet i Polen var det himmerige. Især gjorde det indtryk på den unge polske pige, at familien Olsen spiste sammen med de ansatte, og at alle var som én stor familie. Når maden var på bordet, tog man hinanden i hånden under bordet, og Aksel Olsen bad en bordbøn.

I planteskolen havde Helena varieret arbejde, men sammenlignet med det hårde tvangsarbejde var det let. Hun samlede blandt andet frø fra planter og såede dem ud i bede. Når de havde slået rødder og var blevet tilstrækkeligt store, hjalp hun med at tage planterne op og pakke dem til forsendelse. Desuden fungerede hun som tolk for flygtninge, der kom fra flygtningelejren i Tved for at arbejde i planteskolen. Hun havde lært tysk de tre år i Østpreussen, og kom også hurtigt efter det danske sprog.

70 år senere er Helena Lewandowski stadig taknemmelig for årene på Brændkjærhøj, hvor man var vant til at have udenlandske elever og forstod at omgås alle. Hun siger om Aksel Olsen.

– Han var et stort menneske. Da han hørte, jeg skulle holde hos Gamst, kom han over og sagde: *“Nu må du vist hellere komme til os.”* Måske de havde talt sammen om det. Jeg blev på Brændkjærhøj, til jeg blev gift i 1949, og vi skulle have vores første barn. Mange år senere, da jeg kom tilbage for at købe roser til vores have, blev jeg inviteret ind til kaffe. Det var fint gjort.

Morgensang og planteteori

At drive planteskole er ligesom landbrug en livsstil, hvor arbejde og fritid flyder ud i et, og hvor årstiderne med deres skiftende vejrlig betinger opgaverne. Efter nytår lå det meste udearbejde stille som følge af frost og sne, og det var i disse perioder – hvor mandskabet ofte var sendt hjem – at Aksel Olsen udfoldede sine formidlende og kunstneriske evner. Inger Olsen husker faderen dybt bøjet over skrivebordet i timevis. Til andre tider tog han på cykel rundt til kunder, og det hændte, at hun og de andre søskende fulgte med. Aksel Olsen fik aldrig kørekort. Skulle de længere væk, foregik det med tog eller ved, at onkel Frede fra Kastanieallé kørte for dem.

Arbejdsdagen begyndte kl. 7, og for dem, der havde lyst, var der morgensang. Måltiderne blev indtaget i spisestuen, hvor man efter gammel skik sad efter anciennitet og med Helene og Aksel for bordenden. Kl. 18 var der fyraften – med alle redskaber hængt på plads, rengjorte og smurte – og et par aftener om ugen var der planteteori for eleverne. Det foregik om sommeren ude ved bedene og i Syvdalen, hvor Aksel Olsen delte ud af sit store plantekendskab og inddrog eleverne i bedømmelsen af planterne. Om vinteren fungerede spisestuen som skolestue. I løbet af læretiden skulle

eleverne igennem alle grene af virksomheden: bænkeplads, staudeafdeling, træ- og buskafdeling, ekspedition, pakning osv., og alle skulle lære at okulere, håndpode, prikke osv.

Man skulle have gode anbefalinger fra tidligere lærepladser for at få læreplads på Brændkjærhøj Planteskole. Eleverne kom fra hele landet, adskillige også fra udlandet, og fra vidt forskellige miljøer. I begyndelsen af 1930'erne var en datter af Københavns overborgmester, Ernst Kaper, i lære hos Aksel Olsen.

Sågar fra det elskede Kina kom der en elev. Han hed Sai-Chiu Van, var søn af en industrimand i Shanghai og ankom i 1935 til Danmark for at lære landbrug og gartneri i et par år, men endte med at blive. Mange år senere blev han kendt som producenten af Daloon forårsruller. Inger Olsen husker udmærket den unge Van, som familien holdt kontakt til i mange år.

– Han og far talte meget sammen om Kina, men han var også glad for mor. En dag lavede han forårsruller, som var noget ganske ukendt for os, og vi kiggede på, mens han eksperimenterede med dem i køkkenet. Da vidste ingen, at det senere skulle blive hans levevej.

Dyrekøbte erfaringer

Sin innovative og fornyende indsats til trods blev Aksel Olsen aldrig velhavende på planteskolen. Planteforsøgene kostede mange penge og medførte ind imellem store tab. Et år gik de fleste asiatiske surbundsplanter til, fordi plantebedets bund med kalkholdigt sand med tiden blev vendt op i tørvejorden, hvor kalken tog livet af planterne. Resultatet var tusindvis af døde planter og tre-fire års spildt arbejde, hvilket Aksel Olsen skyndte sig at formidle til sine kolleger, så andre ikke led samme tab. Den slags dyrekøbte erfaringer kostede på bundlinjen, som fru Helene i øvrigt holdt øje med, hun passede nemlig alle regnskaberne.

I alle årene supplerede Aksel Olsen indtægterne fra plantesalget ved at tegne have- og planteplaner for kunder over hele landet. Et af de største projekter var en stau-dehave anlagt i terrasser omkring et spejl bassin ved Valdemars Slot på Tåsinge. For Zoologisk Have tegnede han Ormegården, og på lokalt hold kreerede han Rye's Plads i Fredericia, Troldhedebanens beplantning i Kolding og den kommunale have, Vejlevejs Kløften.

Sai-Chiu Van på Brændkjærhøj.

Kunderne spændte vidt, både socialt og geografisk. Nogle skulle blot have tegnet kolonihaver og gravsteder – det sidste blandt andre den første danske kvinde med en doktorgrad, sprogforskeren Lis Jacobsen – andre som ingeniøren og godsejeren Aage Kann Rasmussen fra Velux koncernen, bestilte en komplet haveplan til sit gods, Møllehøjgård. I forbindelse med efterkrigsårenes byggeboom udarbejdede Aksel Olsen også mange beplantningsplaner for de almene boligselskaber.

Selv om han for det meste leverede planterne til disse projekter, blev det aldrig særlig lønsomt. Det var jagten på nye planter og botanisk indsigt, der drev Aksel Olsen, ikke jagten på penge. Hvilket var i overensstemmelse med, hvad han som ung og vantrivende rekrut forudsagde i et brev hjem til moderen – med lige dele idealistisk og profetisk selvindsig: *”Eet er jeg bleven klar over, og det er, at jeg aldrig vilde kunne blive lykkelig ved at oprette en stor Forretning for at tjene Penge.”*

Det kom til at holde stik.

Visionen om en Ringpark

Til gengæld tilflød der Aksel Olsen masser af faglig anerkendelse. I november 1945 blev han udnævnt til korresponderende medlem af Det Norske Hageselskab for sit værdifulde arbejde for havedyrkningen og et par måneder senere også af Det kgl. Danske Haveselskab.

På det tidspunkt var han travlt optaget af et offentlige hverv for Kolding Kommune. I foråret 1943 blev han af byrådet opfordret til at indtræde som medlem af en byplan-kommission. Et par år før Besættelsen havde Folketinget vedtaget, at alle købstæder skulle udarbejde byplaner, så fremtidens byudvikling blev mindre hovsa-agtig.

Loven var blandt andet foranlediget af den voksende bilisme, og selv om krig og benzinrationering satte en midlertidig stopper for bilernes fremmarch, måtte byrådene forberede sig på en ny og mere reguleret fremtid med hensyn til trafik-, bolig- og erhvervsudvikling. I den sammenhæng skulle der også medtænkes grønne områder i byplanlægningen, og hvem var mere oplagt til det i Kolding end byens grønne søn, Aksel Olsen.

Han tog med glæde imod anmodningen og svarede byrådet, at han i mange år havde næret en levende interesse for Kolding bys og omegns forskønnelse og også havde

udtænkt planer derom. Han fik plads i kommissionens arbejdsudvalg bestående af byrådsmedlem for de radikale, P.H. Clausager, landinspektør L.P. Elling, stads- og havneingeniør C.A. Lassen og arkitekt Ernst Petersen, der fik sekretærhjælp fra Lassens højre hånd, civilingeniør Leif Lindberg.

Med sædvanlig grundighed gik Aksel Olsen i gang med at researche og skaffe statistikker over danske byers grønne områder målt på kvadratmeter pr. indbygger. Her lå Kolding med et gennemsnit på 25 kvadratmeter pænt over store byer som København, Odense og Aarhus, men under f.eks. Horsens, der kunne præstere 30 kvadratmeter grønt område pr. indbygger. Der var plads til forbedringer, og Aksel Olsen udarbejdede en plan for, hvordan området omkring Slotssøen kunne blive til et grønt åndehul, som han senere delagtiggjorde læserne af Norsk Hagetidende i:

”Vi søger at få søens omgivelser tilplantet hele vejen rundt, så at alle mindre pæne bygninger tilsløres og enkelte fjernes. Den gamle borg skal være den eneste dominerende bygning. Alle andre bygninger skal bare skimtes mellem træerne. Fra denne store ”have” midt i byen skal udstråle 7 eller 8 grønne gangstier og cykelstier til de skønne skove og dale uden for Kolding. Disse grønne ”stråler” skal sno sig, hvor der findes plads, og de vil blive 20-60 meter brede. Et par af dem skal indrettes som geografiske haver til undervisningsformål for skolerne, og til fornøjelse og oplæring for de borgere, som har interesse for det. De grønne ”stråler” passerer naturligvis mange gader og veje, som de så vidt muligt føres over eller under i viadukter, så de vandrende og cyklende kan færdes i fred og sikkerhed.

De ydre dale ligger delvis periferisk 4-6 km fra byens centrum, og vil altså komme til at danne en udstrakt ”Ringpark”, når der engang bliver brug for dem, hvis byens vækst fortsætter. Alle de grønne ”stråler” fører altså ud til denne ringpark. Måske det ser ud som en stor mundfuld? Men man må huske, at kommissionen ikke kræver store, samlede arealer, idet vi mener, de lange, smalle strimler gør mere nytte. Hvor disse er bredest, op til 60 meter, er de jo uden videre legepladser, og der bliver ikke mange minutter at gå til en legeplads for børnene.”

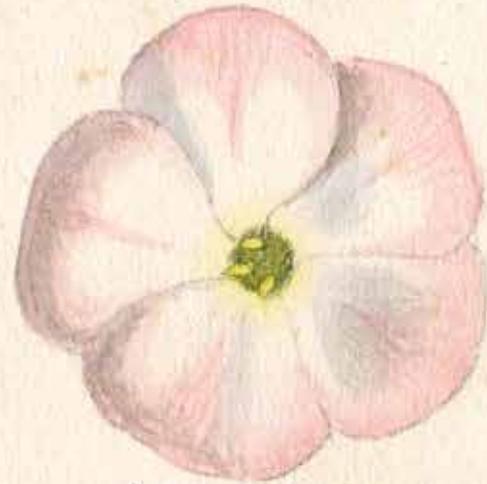
Det var ikke blot en storslået og fremsynet vision, det mærkes også, hvordan Aksel Olsens syn på børn og natur spillede en vigtig rolle i planen. På det tidspunkt havde den kendte havearkitekt C.Th. Sørensen anlagt den første skrammellegeplads i forbindelse med et nyt socialt boligbyggeri på Emdrupbanke, og det blev Aksel Olsen

Phlox paniculata

A.O. 12.8.13

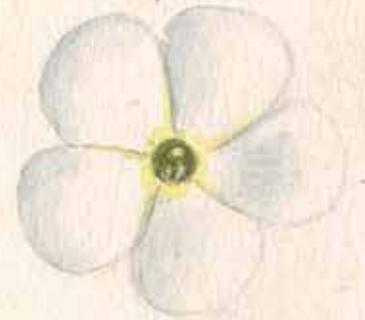
le Mandi (2708)
0,50

Elisabeth
Campbell
0,50

General
van Sleutz
0,40

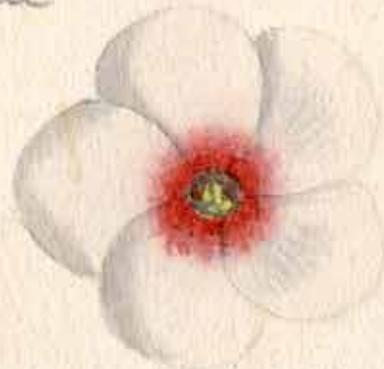
Boule
de neige (2692)
0,20

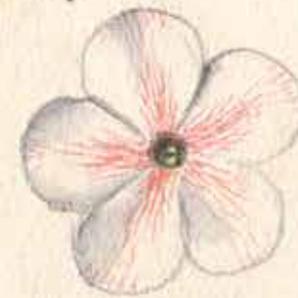
Md. Secard (2712)
0,20

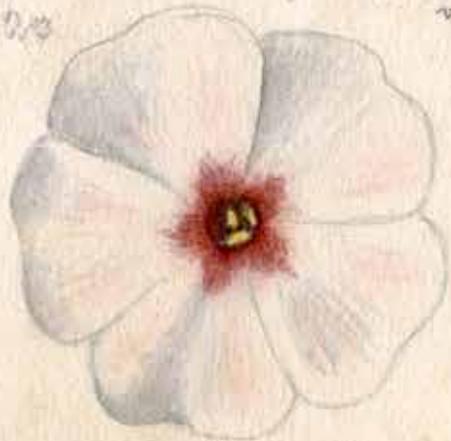
Freiheräulein
von Lassberg (2698)
0,30

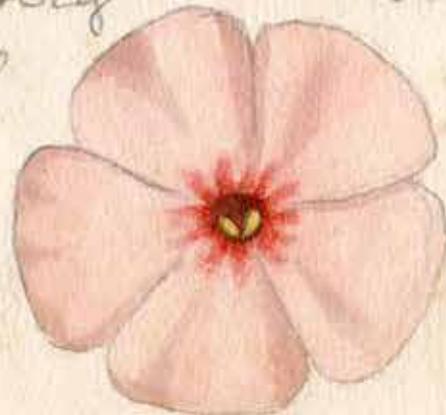
Brautfräulein (2694)
0,20

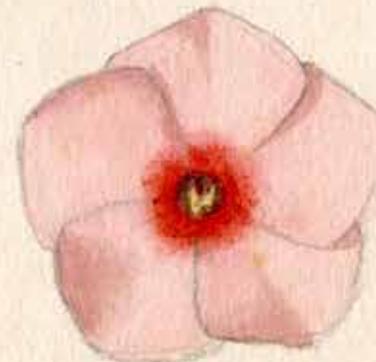
Rembrandt (2716)
0,20

Flamingo
P. ...

Gruppenkönigin (2704)

Gideon (2702)

Boule
de feu (2690)

Skrammellegepladsen på Knud Hansens Vej i maj 1960.

meget optaget af. Da byrådsmedlemmerne Ida Jørgensen, R, og Henny Jensen, S, nogle år senere tog initiativ til noget tilsvarende i Kolding, lå Aksel Olsen inde med store mængder research om emnet og medvirkede efter alt at dømmes til at få realiseret Koldings første skrammellegeplads ved Knud Hansens Vej. Til gengæld forblev Ringpark-planen i skuffen, for i efterkrigstidens Kolding var det et helt andet projekt, der kom til at sluge byplanskommissionens ressourcer: planen om en aflastningsvej langs Slotssøen.

Kampen om Slotssøvejen

Koldings geografiske placering som vejkryds for de store hovedfærdselsårer i retningerne øst-vest og nord-syd, og med Koldinghus og Slotssøen som en prop for smidig trafikafvikling, forpestede byen med endeløse bilkøer i sneglefart gennem de indre gader. Ganske vist havde man før og under krigen fået aflastet bymidten ved at anlægge Ndr. Ringvej til øst-vest trafikken og Bredgade som afløser for den håbløse Søndergade med jernbaneoverskæring og den snævre bropassage over åen. Men i stedet holdt bilerne i kø i Katrinegade, Torvegade og Jernbanegade. En svær nød at knække.

Da Byplankommissionen i 1947 fremlagde deres nye Byplan for Kolding Købstad, pegede de på en løsning, der skulle komme til at præge debatten i mange år og involvere højere instanser som Nationalmuseet, Fredningsnævn og flere ministre. Den gik ud på at anlægge en bred vej for foden af den fredede slotsbanke, dér hvor Kærlighedsstien løber, som i den østlige ende skulle sluttes til Banegårdspladsen og i den vestlige ende støde til Låsbygade og Vesterport. Midt på strækningen skulle der laves et T-kryds med en sydgående forbindelse gennem de gamle middelaldergader ned til den nye Bredgade. Det indebar gennemskæring af slotsbanken og husrækken i Adelgade, og desuden skulle den snævre passage mellem Sct. Nicolai Kirke og Kolding Rådhus udvides ved at skære en ende af rådhuset. Til gengæld, anførte kommissionen, fik man et kig op imod Koldinghus fra bymidten, som mange koldingensere i årenes løb havde efterlyst.

Så brød helvede løs. Inden længe kom både Nationalmuseet og Danmarks Naturfredningsforening med indsigelser mod projektet, og i de følgende år bølgede fronten frem og tilbage mellem et overvejende enigt byråd, støttet af Vejdirektoratet og Boligministeriet som ansvarlig for Koldinghus, og de eksterne instanser. Diverse eksperter blev hidkaldt for at se på sagen med nye øjne, herunder professor Steen Eiler Rasmussen, der foreslog at lægge vejen på en dæmning parallelt med slotsbanken og adskilt af en bred kanal. Det sagde rigsantikvaren nej til. Så hellere en letbro i midten af søen ...

Aksel Olsens holdning var klar. Han stod ved kommissionens forslag og betonedes på et møde med alle parter i november 1951, at selv om han var født og opvokset med udsigt til slottet, var det en rigtig løsning. Ved hjælp af beplantning ville vejen ikke ødelægge noget, og i øvrigt havde Kærlighedsstien heller ikke ligget der fra

tidernes morgen. Endelig kunne den nye vej tjene Koldinghus ved at give stiadgang op til slottet.

Sagen forblev uløst i over to årtier og blev i sidste instans overhalet indenom af 1970ernes motorvejsanlæg rundt om byen. Men inden da vedtog man et andet projekt, nemlig den nuværende Slotssøvejen på nordbredden af søen. Med tilslutning til henholdsvis Ndr. Ringvej og Fredericiagade. For at give den et blødt forløb blev en trekant af søen foran Aksel Olsens barndomshjem fyldt op og omdannet til parkeringsplads. I 1970 stod den omdiskuterede Slotssøvejen omsider klar til brug, men da var Aksel Olsens virke som byplanlægger for længst ovre.

Selv om hverken Ringpark-projektet eller trafikgaden på Slotsbanken blev til noget, fik plantemanden dog sat sine fingeraftryk på Koldings grønne udvikling. Flere af de stier, som i dag går fra bymidten ud af byen, afspejler hans idé om 'grønne stråler' ud til skove og dale, og man genfinder også hans tanker om børn og natur i parcelhusudstykninernes grønne lommer og legepladser. Helt forgæves var hans research ikke.

Midt i balladen om Slotssøvejen udarbejdede han i øvrigt sit eget forslag til et nyt ringvejsystem. Vejen skulle gå fra Haderslevvej cirka ved det nuværende ringvejskryds og stik øst til 150 meter før Christian 4 Vej, hvor den skulle svinge mod nordøst og ramme planteskolens sydvestlige hjørne. Der skulle den dele sig i to grene: Den ene gren som ringvej ad Christian 4 Vej frem til Agtrupvej og videre mod havnen i en blød bue langs Vonsildbanen. Den anden gren skulle gå i en stor bue gennem Dalbydalen og slutte sig til Vonsild-Dalby Kirkevej vest for Dalby Kirke. Herfra skulle den føres sydøst om Dalby frem til Skamlingvejen, som man påtænkte at forlænge ind langs fjorden som ny ind- og udfaldsvej. På den måde – anførte han – ville Agtrupvej blive aflastet, og man behøvede ikke forlænge Skamlingvejen, hvilket sognerådet i Vonsild var imod, fordi byen derved gik glip af meget af trafikken fra 'de otte sogne'.

Det var dog Skamlingvej-projektet, der blev realiseret. Hvilket betød, at planteskolen ikke kom til at ligge i et strategisk ringvejskryds, men tværtimod blev snøret af fra det sydøstlige opland. Selv om Aksel Olsen aldrig personligt overgav sig til bilismen, var han næppe tilfreds med dette udfald. Flere og flere kunder kom i bil, og en ringvejsplacering ville have givet synlighed. Det havde planteskolen brug for oven på nogle svære krigsår.

En dronning på besøg

Den slags bekymringer havde Aksel Olsen ikke før krigen, hvor de færreste havde bil. Og slet ikke i en størrelse, som den limousine, der en dag i 1930'erne trillede ind gennem indkørslen til Brændkjærhøj. Ud af limousinen trådte en fin dame i blå spadseredragt, som spurgte efter hr. Aksel Olsen, hvorefter hun af familiens døtre blev fulgt hen til faderen, der var i gang ude i planteskolen. Da de nåede frem til ham, spurgte damen: "Kan De kende mig?", hvortil Aksel Olsen svarede: "Ja, det er Dronningen".

Det var Dronning Alexandrine, som havde taget turen fra Marselisborg til Kolding for at besøge den Geografiske Have og købe stauder med hjem. Hver sommer opholdt hun og Christian 10. sig på Marselisborg, som parret havde fået i folkegave ved deres bryllup, og gennem mange af årene var hun fast kunde hos Aksel Olsen.

I en årrække brevvekslede de to om plantenyheder og bestillinger til slotshaven i Aarhus. Et eksempel er et brev fra 20. august 1931, hvor den havekyndige dronning bestilte over hundrede stauder af mange forskellige slags til snarlig udplantning. Ordren røg prompte afsted inklusive nogle nye lupiner som en personlig gave til dronningen. Ugen efter modtog Aksel Olsen et takkebrev for den hurtige ekspedition og den ekstra gave samt en tilføjelse om, at alle stauder var korrekt udplantet. Dronningen modtog også planteskolens kataloger, og med tiden kom de ganske tæt på hinanden, selv om alle formaliteter blev overholdt.

Dronning Alexandrine.

Signe på skødet af sin mor i Stendalen.

I 1947, da Christian 10. døde, fandt Aksel Olsen anledning til at henvende sig mere personligt til enkedronningen. Da hun nogen tid efter skrev til Aksel Olsen for at bestille nogle Iris til at stå i nærheden af et vandhul, medsendte Aksel Olsen i sit svarbrev et manuskript til et foredrag, han tidligere havde holdt i Kristelig Gartnerkreds. Det havde titlen *Mindets Magt* og omhandlede dels den tyske besættelse, dels den ulykke og sorg, han og Helene selv havde gennemlevet, da de mistede den mellemste datter Signe i foråret 1939. Hun døde kun 14 år gammel som følge af en meget smertefuld bughindebetændelse.

Det havde formørket familiens liv i mange år, og i årene efter vendte Aksel Olsen i sine breve til venner og bekendte igen og igen tilbage til tabet af datteren. Nu blev også dronning Alexandrine indlemmet i kredsen af fortrolige. Aksel Olsen udtrykte håb om, at hun ved at læse manuskriptet måske kunne finde opmuntring og trøst for hendes egen sorg. Men ikke uden ærbødig forsigtighed:

"Egentlig har jeg lige siden Kongens Død ønsket at sende Deres Majestæt "Mindets Magt", men ikke taget mig sammen dertil, af Frygt for at være anmassende, indtil jeg nu synes, der frembyder sig en Lejlighed, som bør gribes. Jeg sender altsaa ikke Heftet for at sætte mit Lys paa en Stage, men for at lade Guds Ansigt sprede Lys. Jeg har ikke andet lys end det, Gud har givet mig og paabudt mig at give videre til min Næste."

Han sluttede brevet med at takke for kongeparrets betydning under den tyske besættelse:

"Jeg og min familie er saa fyldte af Tak for den Gave, Gud i disse tunge Aar har givet vort Folk i den kongelige Familie [...], at i en Tid, hvor det tiltrængtes mere end nogensinde i Danmarks Historie, har Danmark haft et Kongepar, mere kongelige end noget andet Tilforn."

Fem dage senere kvitterede enkedronningen med et takkebrev for planterne og for *Mindets Magt*, som hun havde læst med glæde. Større kunne det næsten ikke blive.

Krig og forkyndelse

1939 var et rædselsår på Brændkjærhøj. I slutningen af marts døde Signe på Aarhus Kommunehospital, og fem måneder senere, den 1. september, udbrød der igen verdenskrig. Begge dele rystede Aksel Olsen i hans tro på Gud. Særligt datterens død. I brevet til dronning Alexandrine berettede han detaljeret om oplevelsen og den efterfølgende tvivl.

”Dette Barn, som for os at se aldrig havde arbejdet paa sin egen Fordel, men altid for andres, hun fik en Død saa frygtelig og pinefuld efter nogle søvnløse Døgn, at jeg aldrig havde turdet forestille mig saadanne Rædsler, selv under den haardeste Tortur. Hvorfor? Var Gud blevet borte i nogen Tid. De spørgsmaal plagede mig i Tiden derefter.”

Men tvivlen fortog sig, og i de følgende år begyndte Aksel Olsen under indtryk af Besættelsen og Signes død for alvor at dele sin tro på Gud med andre. Ved juletid 1943 deltog han i en interviewserie i Folkebladet under overskriften *En Mand og hans Arbejde*, og da interviewereren tog begrebet rigdom op, greb Aksel Olsen anledningen til at forkynde:

”Hvorfor vil vi Mennesker nu være rige. Mon ikke for gennem Rigdommen, Magten og Æren at vinde et godt Eftermæle? Dermed mener mange at have vundet en Slags evigt Liv, Mindets liv. Men vil man ikke med sin Magt tjene sine Medmennesker, kører man hurtigt i Vejgrøften. Skal Æren, man erhverver sig, ikke ende i Tomhed og Livslede, da maa man forstaa at lade den gaa videre til ham, der har skabt én og i hvis Tjeneste man er!”

Og senere om begrebet sandhed:

”Ser man ideologisk paa Ordet, kan man trække paa Skulderen og spørge: Hvad er Sandhed? Ideologier lover Guld og grønne Skove. Men de hjælper ikke Mennesket i Sjælens Dyb, hvor skjulte Tanker gærer og avler Viljen til Handling, som fødes i et skæbnesvangert Øjeblik og senere dræber en Moder. Sandheden, som kan hjælpe, naar det kniber, er ikke en Idé, men en Person. I dybest Nød er Han mægtig til at føre et sønderknust Menneske ind på Vejen til Livet, i Dag som for snart 2000 Aar siden.

De selvsikre kan han ikke hjælpe, før de kommer ud af Løgnens Blindhed og er villige til at miste deres Sjæle for Sandhedens Skyld. Saa lærer de Nødvendigheden af at holde sig til Sandheden. Men det er lettere sagt end gjort. Ved egen Kraft kan ingen gøre det. Kun

det fuldkomne Menneske kan. Her paa Jorden har kun levet eet fuldkomment Menneske: Sandheden om Mennesket og Sandheden om Gud.”

Senere i interviewet udredte Aksel Olsen den kinesiske filosofi om Tao, der betyder vej, og kan forstås i bredeste forstand som altings iboende kraft. Den lange, indviklede redegørelse fik journalisten formentlig med hjem på tryk. Viden om Tao er ikke hverdagskost på en travl avisredaktion.

Det var den til gengæld for Sai-Chiu Van, som før krigen havde boet og arbejdet hos Aksel Olsen, og som han livet igennem bevarede kontakten til. Sai-Chiu Van kom nemlig ikke tilbage til Shanghai. Da tyskerne besatte Danmark, var han i gang med sine afsluttende eksamener som landbrugskandidatstuderende på Landbohøjskolen i København og blev resten af krigen afskåret fra at rejse hjem til Kina. I stedet arbejdede han blandt andet ved Statens Planteavlslaboratorium og Hedeselskabet, og da han blev gift med en dansk pige, endte han med at blive i Danmark.

De to skrev lange breve til hinanden om tro og filosofi, og Aksel Olsen forsøgte ihærdigt at overbevise den unge kineser om kristendommens fordele. I august 1942 svarede Aksel Olsen på et brev fra Van, hvor denne havde forklaret om årsagerne til sin aversion imod kristendommen:

”Du skriver, at du bliver aldrig kristen, fordi nogle kristne Mennesker har skuffet dig. Jer ser deraf, at du deler mange Menneskers opfattelse af et kristent Menneskes Pligt. [...] At blive kristen er at få tro på Kristus. Tror man paa Kristus, vil man leve Livet, som han levede det, da han gik på Jorden som menneskesøn. Tro kan vi ikke arbejde os op til. Tro er at tage imod.”

Og videre om Lao-Tze, den kinesiske filosof bag Tao, som Van var meget optaget af:

”Du mener, jeg staar i et fjærnt Forhold til Lao tze. Jeg opholder Forholdet saadan, at jeg er Lao tze's Fælle. Vi søger begge Sandheden. Meget af hvad han sagde i Tao te ching peger lige paa Kristus. Det er vidunderligt, at han kunde se saa meget af Kristus 500 Aar, før Kristus blev født.”

Sindssyge-motivet

Krigen fyldte naturligt meget i Aksel Olsens breve til Van. I oktober 1939, hvor krigsudbruddet naturligt nok bekymrede den unge kineser meget, udfoldede Aksel Olsen, der havde mange tyske planteskolefolk som venner, en analyse af Hitler og det tyske folk:

"Hitler er det mest meningsløse Menneske, man kan faa Øje paa. Han er i sin Lidenskabs Magt. Og han har draget en Række dygtige og højt begavede Tyskere med ind under sin dæmoniske Lidenskab, sandsynligvis ved en slags Hypnose. Derfor maa millioner af Tyskere lide uden at forstaa et Suk af det hele og uden at have noget Ønske om, at Tyskland skal underlægge sig andre Folk. [...] Jeg antager, de fleste Tyskere aner, han synger paa sit sidste Vers."

Det sidste skulle vise sig at være rigeligt optimistisk. På samme vis opfattede Aksel Olsen Japans angreb på Kina et par år før som udtryk for en national sindssyge:

"Japan er sindssyg. Det siger berømte Sindssyge-Læger. [...] Men Japans raseri viser, at Japan selv føler, det ikke kan holde meget længe ud. Japan ved, det er sidste Chance. Der maa slaas til nu. Om et Aar er det for sent. For øvrigt er jeg sikker paa, det ogsaa er for sent nu. Kina maa og skal sejre, hvis Chiang Kai-shek og Sung Meiling [Chiang Kai-sheks

A.H. Vedel, i midten, inspicerer en befalingsmandsgruppe på Holmen i maj 1945.

hustru – red] lever. [...] De kender Gud. Ved at leve saa meget med Gud, som de har gjort, har de faaet noget af Guds Se-Kraft".

Også her sigtede Aksel Olsen vel optimistisk i forhold til fredens komme, men sluttede i øvrigt brevet med at tilbyde Van gratis kost og logi, hvis krigen mellem Kina og Japan bremsede pengestrømmen fra faderen i Shanghai. Sindssyge-motivet gentog sig et år senere, hvor han om tidens diktatorer som Hitler, Stalin og Mussolini skrev:

"De mest intelligente Mennesker er altid nær Sindssygen, og ofte overskrider de Grænsen. Derfor er vor Forstand en Gave, som fører os i Ødelæggelse, hvis ikke Forstanden underlægges en anden Gave, en højere Gave. Og en saadan Gave er Tro."

Flådechefens fortrolige

Troens gave manglede den danske flådes øverstbefalende, viceadmiral A.H. Vedel, ikke. Han var også en af Aksel Olsens trofaste kunder og ligesom ham meget troende. Gennem 25 år skrev de to sammen, og Vedels søn snusede til gartnerfaget på Brændkjærhøj, før han læste til forstkandidat. Da Vedel i 1941 blev chef for flåden og direktør for Marineministeriet (departementschef – red.), sendte Aksel Olsen ham et varmt lykønskningbrev:

"Det giver os alle en fuldkommen Tryghed og Tilfredsstillelse at vide Dem i Spidsen for vort Lands Flaade i denne skæbnetunge Tid. [...] De gaar ind til et strengt og tungt Liv, men vi haaber og tror og beder om, at de maa gaa til Opgaven fri for Frygt, og trygt i Tro paa, at de kræfter, De faar Brug for, maa gives Dem Dag for Dag, Time for Time fra den Magt, der har Folkets og Landets Skæbne i sin Haand, den almægtige evige Gud."

Strengt og tungt blev det. Da samarbejdspolitikken brød sammen og regeringen gik af den 29. august 1943, gav admiral Vedel ordre til at sænke flåden, så den ikke faldt i tyskeres hænder, og som et signal til de allierede om, hvor det danske folk stod i kampen mod Tyskland. Tyskerne svarede igen ved at internere alle flådeofficerer, men ikke Vedel, der også var civil embedsmand. Resten af krigen indgik han i departementschefstyret, og da de dramatiske begivenheder var kommet lidt på afstand, skrev han til sin fortrolige planteven i Kolding:

"Tiden nu er fuld af Alvor – for os alle. Den 29. august maatte komme og har bragt Klaring for meget. Inden for mit Omraade havde jeg forudset den Mulighed, at man fra tysk Side

vilde kræve vor Flaade udleveret, og jeg mener, at det Svar, jeg den Dag gav paa det tyske Overfald ved at sænke Flaaden, var det eneste værdige. Det var forberedt i lang Tid, og det gik i det store og hele, som jeg ønskede, selv om der var et par enkelte Steder, det svigtede.

Bagefter har jeg paataget mig at afvikle Søværnet, faa vort Personel frigjort og hjemsendt og nu prøve paa at skaffe saa mange som muligt godt Arbejde. Men det har været et Par slemme Maaneder, og lettere bliver Tiden ikke, jo mere vi nærmer os Afslutningen."

I foråret 1944 skrev Vedel på ny om sine udfordringer:

"Ganske vist kan vi jo ikke se mange Uger eller Maaneder endsige Aar frem i Tiden, men paa den anden Side kan man jo ikke lade alt gaa i staa, og bør vel netop dog disponere, som der er en Fremtid for os, selv om vi ikke ved, hvem af os, der kommer til at opleve den. Selv har jeg noget bedre Tid nu, men mærker saa en vis Reaktion efter de sidste Aars og især de sidste Maaneders intensive Arbejde og Vanskeligheder."

I et brev fra januar 1945 kom flådechefen ind på situationen i Kolding, hvor Gestapo i oktober 1943 havde oprettet et af fem hovedkvarterer, og på det efterspil, der måtte forventes, når krigen endte:

"Jeg synes ofte, der er særlig uroligt og utrygt i Kolding og tænker ofte paa Dem. [...] alt det, der foregaar her i vort eget Land, og ogsaa det ude i Verden tager tit Tiden mere end rigtigt er for mig, og Alvoren, der ligger foran os, kan tynde saa meget. Men De skrev engang Grundtvigs Ord til mig, at Gud vender Bladene blideligt i Danmarks Historie, og saadan er det vel ogsaa. [...] Til daglig passer jeg mit Arbejde i Ministeriet og i Departementschefmøderne og prøver inden for mit Omraade at planlægge Fremtiden, saa godt det lader sig gøre. Alle Kræfter er sat ind paa at gøre, hvad der kan gøres, for at Overgangstidens Vanskeligheder skal kunne overvindes.

Naa man ser tilbage paa Historien, staar det efterhaanden klart for en, at Ufredstider ikke er noget unormalt, de fleste af vore Forfædre har oplevet lignende Tider – men vi har paa en Maade haft det for godt i vor Levetid, og maaske ikke før nu forstaaet den dybe Alvor i vor hele Tilværelse [...] Jeg skulde vel egentlig ikke bebyrde Dem med mine Tanker, men jeg tror De forstaaer mig – mere end saa mange andre herovre."

Næste brevveksling var ved juletid, hvor der atter var fred, men til gengæld stod verden nu over for atombombernes følger i Japan og afsløringerne af kz-lejrenes rædsler. Vedel var tydeligvis tungsindig på menneskehedens vegne:

"Det er paa en anden Maade, synes jeg, vi kan holde Jul i Aar, men nogen Tryghed og Fortrøstning til Fremtiden, har vi det? Jeg synes det ikke. [...] Jeg har et underligt mørkt Syn paa Fremtiden. Der er slaaet saa uendeligt meget i Stykker blandt Menneskene; skal der mere til endnu, inden vi forstaaer hvorfor?"

Det vakte forkynderen i Aksel Olsen, som over 10 tæt maskinskrevne sider ydede åndelig førstehjælp til flådechefen og blandt andet skrev:

"Ja, det er rigtigt: Vi vil saa gerne vide hvorfor? Ærlige Mennesker, som har troet på Menneskets Evne, Vilje og Muligheder for Udvikling i Retning af Sandhed og Godhed, er blevet dybt skuffede og er ved at miste deres lyse, humanistiske Tro. [...] Men et sundt Menneske kan ikke slippe haabet i Længden. Han vil søge efter Sandheden uden for sig selv [...], saa kan det gaa saa galt, at han havner i en Ideologi, fx Nazismen, Kommunismen eller en anden -isme, som udgiver sig for guddommelig. Men er dette Menneske ærligt og nøgternt, gennemskuer han Illusionen inden længe og søger videre efter den stærke og sande, som er værd at tjene.

Jeg er tryk ved alt, hvad der kommer. Gud er med i alt. Blot hans Vilje maa ske, saa har vi ikke Lov at frygte noget som helst. Mod er vor Pligt. Og Kraften bliver os givet, hvis vi tror."

Efter krigen fik A. H. Vedel Dansk Røde Kors' mindetegn for en række humanitære hjælpeaktioner under krigen. Ud over at genopbygge den danske flåde fra nulpunktet deltog han i de følgende år i forhandlingerne om et skandinavisk forsvarsforbund. Da det glippede i 1949, og Danmark og Norge i stedet tilsluttede sig Nato, skrev han beklagende til Aksel Olsen:

"Det er mig en meget stor Skuffelse, næsten Sorg, at det skandinaviske Forsvarsforbund ikke blev gennemført. Det vilde fra mit Synspunkt have været den helt rigtige Løsning, og inden for Forsvarskomiteen var vi fra alle tre Lande enige derom; men paa den anden Side klar over, at Vanskelighederne vilde komme paa det politiske Plan.

Aksel i sit livsværk, Den Geografiske Have.

Før eller senere maa vi nu naa til et Resultat, der samler Norden, derom er jeg overbevist, men Truslerne udefra skal måske blive slut, inden det lykkes. Jeg tror ikke, der findes tre andre selvstændige Stater, der kan tale saa forstaaende og ærligt ud om Tingene, end Danmark, Norge og Sverige."

Sidste akt

I den sidste krigsvinter fik Aksel Olsen selv krigen tæt på. Værnemagten besluttede nemlig at anlægge en pansergrav i planteskolen. Det måtte Aksel Olsen nødtvungent acceptere, men det lykkedes ham at få anlægget placeret, så den geografiske afdeling tog mindst mulig skade. Den 9. marts 1945 sendte han derfor et takkebrev til den lokale kommandant, major Arnold, men gik samtidig frimodigt i rette med

de tyske forsikringer om at være "Danmarks venner imod Englænderne". Den slags købte det danske folk ikke, skrev han, og tilføjede, at de fleste danskere ikke havde sporet nogen form for menneskelighed i den tyske krigsmaskine.

Formentlig var det kun på grund af krigens sidste krampetrækninger, at Aksel Olsens betragtninger ikke fik andre konsekvenser end et vredt svarbrev fra kommandanten, hvor han revsede "Herr Olsen" for manglende forståelse af Tysklands kamp for "das Abendland" og hele den europæiske kultur.

To måneder senere måtte kommandanten overgive sig, og pansergraven kom aldrig i brug. Den blev blot et symbol på fem år, der mentalt og økonomisk havde kløvet

Tegning af Aksel Olsen 1954.

Fashion

Boerner ca 1945.

Pinoachia x Crimson glory.

Dufter kraftigt mind om

Nicol, Hyacinth

A.O. 16.10.54

sig ned i Aksel Olsens liv og værk. Da Marshallhjælpen nogle år senere pustedede liv i efterkrigsøkonomien, var det scootere og støvsugere folk higede efter, ikke sjældne stauder, og samtidig steg lønningerne voldsomt.

Aksel Olsen, der nu havde passeret de 60, valgte som konsekvens at trimme planteskolen, så den kunne passes af ham selv, datteren Anna Thora og et par ekstra hænder. Sidste akt for Brændkjærhøj begyndte, da major Arnold og hans folk travede ud af Kolding med kurs sydpå.

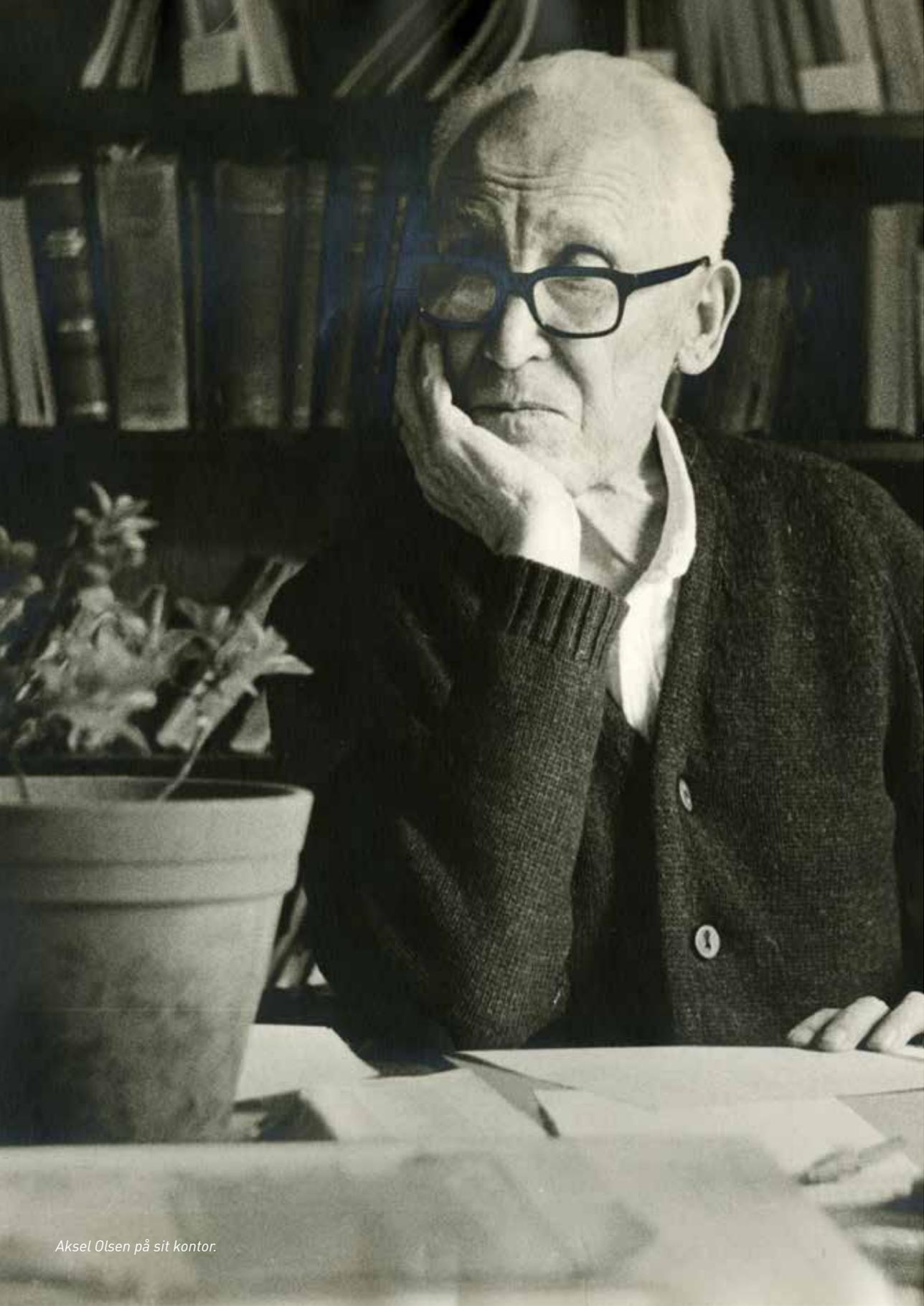
I de følgende år blev det mere tidens samfundsmæssige forhold, der optog plantemanden. Han arbejdede fortsat med byplanlægning og var desuden optaget af politiske spørgsmål. Som trofast medlem af Retsforbundet for Aksel Olsen i 1958 i harnisk over en radiodebat, hvor den konservative Axel Møller og venstremanden Axel Kristensen rottede sig sammen mod Viggo Starcke, formand for Retsforbundet og minister uden portefølje i Hans Hedtofts trekantshøj med de Radikale og Retsforbundet. Emnet for debatten var Danmarks indtræden i EF, som Starcke var modstander af. Bagefter forfattede Aksel Olsen et fire sider langt støtteskrift til sin politiske helt – og plantekunde – og lovede at gå i forbøn for ham og hans politiske virke.

Mange af tidens strømninger gik plantemanden imod, men i begyndelsen af 1960erne vendte lykken for den nu over 70-årige planteskoljeejer, idet borgmester Peter Beirholm ved et byplanmøde spurgte, om han kunne tænke sig at sælge planteskolen til kommunen. Så ville man udvide den geografiske del til en større park, der kunne blive et aktiv for kommunen.

Aksel Olsen var positiv, og efter en del forhandlinger købte Kolding Kommune i 1963 20 tønder land af planteskolen og betalte ham for at skabe en ny og større geografisk have. På nær en tønde land omkring villaen, der vedblev som planteskole under Anna Thoras ledelse, blev planteskolen brakket og erstattet af en lang plæne omgivet af nye geografiske tilplantninger samt en rosenhave.

I de næste år voksede haven til, og i 1968, 50 år efter planteskolens start, blev den nye store Geografisk Have åbnet for offentligheden. Samme år flyttede kommunen stuehuset fra Petersbjerggård, der lå nord for fjorden og var opkøbt til udstykning, ind i den kinesiske afdeling og indrettede den til restaurationen Den Gyldne Hane. Det bekom ikke Aksel Olsen, som fandt et dansk bindingsværkshus malplaceret

Aksel Olsen på sit kontor.

blandt kinesiske planter, men den kamp vandt han ikke. Nu var det kommunen, der bestemte.

I november 1974 døde hans elskede Helene, og de sidste år af sit liv tilbragte han sammen med Anna Thora i villaen. I disse sene år keredede plantemanden sig om miljøet, og i nogle barndomserindringer bragt i Kolding Folkeblad vendte han tilbage til drengeårenes oplevelser med hærgende sværme af oldenborrer og føjede dette forkyndende miljøperspektiv til:

”Omkring 1900 blev Oldenborrerne udryddet af Svampesygdom. Saadan gaa det i Reglen, naar man lader Naturen gaa sin Gang. Nu fylder vi vore Marker og Haver med Gift for at udrydde vore smaa Fjender. Og Følgen bliver maaske, at vi udrydder os selv. Vore Sangfugle er allerede delvis udryddede.”

Selv overgav Koldings grønne søn sig til naturens kredsløb 2. juli 1982, hvor han døde få uger før sin 95-års fødselsdag og blev stedt til hvile på Søndre Kirkegård ved siden af Signe og Helene.

